

70 let življenja profesorice ddr. Barice Marentič Požarnik

Profesorica ddr. Barica Marentič Požarnik je 2. aprila letos praznovala svoj sedemdeseti rojstni dan. V življenju je delovala na raznih področjih, kljub temu pa so jo določena vprašanja in izzivi spremljali vso njeno poklicno ter znanstveno-raziskovalno pot. Še zlasti so pomembni njena nenehna prizadevanja za večjo kakovost poučevanja in učenja ter skrb za profesionalno rast učiteljev na vseh nivojih izobraževanja.

Leta 1962 je diplomirala iz psihologije in pedagogike na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter nato leta 1971 doktorirala iz psihologije z disertacijo »Struktura in determinante učnih navad naših učencev«. Leta 1994 je opravila svoj drugi doktorat iz pedagoških znanosti na Univerzi v Zagrebu s temo »Modeli didaktičnega izpopolnjevanja univerzitetnih učiteljev in sodelavcev«. Svoje znanje je vseskozi izpopolnjevala tudi s študijem v tujini; med drugim kot Fulbrightova štipendistka v ZDA (mednarodni program za razvoj učiteljev – 1966/67), na Pedagoškem inštitutu v Oslu (1965) in kot štipendistka DAAD v Nemčiji (1974).

Po končanem študiju se je najprej zaposlila na raziskovalnem oddelku Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (1962–1965), nato je prešla na takrat ustanovljeni Pedagoški inštitut ljubljanske Univerze. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani se je zaposlila leta 1971 in vse do upokojitve leta 2005 poučevala predmeta pedagoška psihologija ter izkustveno učenje za študente pedagogike in andragogike. Od leta 1971 do leta 1998 je poučevala tudi predmet psihologija za učitelje za študente Filozofske fakultete in pedagoških smeri drugih fakultet. Pri predmetih je razvijala sodobnim spoznanjem in potrebam prilagojen program, aktivno vključevala študente v delo, pripravljala učna gradiva in napisala sodoben učbenik.

Že leta 1971 je bila izvoljena v docentko, leta 1977 v izredno profesorico in leta 1989 v redno profesorico za pedagoško psihologijo. V letih od 1981. do 1983. je bila prodekanka FF za študijske zadeve, od 1986 do 1988 pa predstojnica Oddelka za pedagogiko.

Njeno izredno bogato in pestro znanstvenoraziskovalno delo zaznamujejo zgodnje raziskave s področja učnih strategij, raziskave razredne interakcije in mikropoučevanja, sledile pa so raziskave učnih stilov, izkustvenega učenja, trajnosti znanja in okoljske vzgoje. Pri tem je uveljavila tudi akcijskoraziskovalen pristop. V zadnjem času se posveča kognitivno-konstruktivistično zasnovanim raziskavam pojmovanj učenja, pouka in znanja ter aplikaciji teh spoznanj na izobraževanje učiteljev, tudi visokošolskih, kot »razmišljajočih praktikov«.

Verjetno njen najvidnejši prispevek označuje delo na področju učenja in poučevanja, učnih in spoznavnih stilov, vloge motivacije kot pogoja za kakovostno izobraževanje in cilja le-tega. Njeno prizadevanje je ves čas usmerjeno k raziskovanju in preizkušanju dejavnikov in načinov dela, ki prispevajo h kakovostnemu znanju in učenju. Neločljivo se s tem področjem povezuje vprašanje razvijanja kompetence »učenje učenja«. Leta 1974 prvič objavljeno delo »Dejavniki in metode uspešnega učenja« je doživelo kar štiri izdaje. Dolga leta je delo predstavljalo dragocen študijski vir za študente in za vse, ki so skušali pripraviti programe za usposabljanje učencev ali dijakov za kakovostnejše učenje in učiteljev za kakovostnejše poučevanje.

Pomembno je slovenski prostor zaznamovalo delo »Izziv raznolikosti – stili spoznavanja, učenja in mišljenja«, ki je nastalo leta 1995 v soavtorstvu z Lidijo Magajna in Cirilo Peklaj. V uvodni besedi je ddr. B. Marentič Požarnik zapisala pričakovanje in željo avtoric, »da bo delo prispevalo tudi k razblinjanju predsodkov o večvrednosti ali edini pravilnosti določenih načinov razmišljanja in reševanja problemov in da bo sprožilo proces za izboljšanje učenja, poučevanja, sodelovanja in medsebojnega razumevanja«. Delo je namen zelo presešlo zaradi vse večjega zavedanja, da smo si različni in da se lahko kakovostno učimo na različne načine. Bralcu omogoča boljše spoznavanje samega sebe – tako njegovih šibkih kot krepkih točk – ter s tem boljše (so)delovanje in hkrati lažje razumevanje in spodbujanje sodelavcev ali učencev.

Z vprašanjem kakovosti izobraževanja je neposredno povezano tudi ocenjevanje znanja. Še posebno se je jubilentka ukvarjala s spremljanjem trajnosti gimnazijskega znanja ter z vplivom (zunanjega) preverjanja in ocenjevanja znanja na kakovost pouka v gimnaziji. S kakovostnim ocenjevanjem pa vplivamo tudi na kakovostnejši študij in na to problematiko s številnimi smernicami za izboljšanje kakovosti ocenjevanja je opozorila v monografiji »Preverjanje in ocenjevanje za uspešnejši študij« v soavtorstvu s Cirilo Peklaj (leta 2002).

Posebej naj omenimo že leta 1987 objavljeno in še danes aktualno publikacijo »Nova pota v izobraževanju učiteljev«, ki označuje drugo pomembno področje delovanja jubilentke. Ves čas spremlja sodobne teorije in izkušnje izobraževanja učiteljev – tako na dodiplomski ravni kot v pripravništvu in prvih letih poučevanja kot tudi v procesu nenehnega strokovnega izpopolnjevanja. Raziskovala je pomen povezovanja teorije in praktičnega usposabljanja v izobraževanju učiteljev in opozarjala na nujnost medsebojnega dopolnjevanja obeh perspektiv. Posebej se je ukvarjala z vlogo mentorja in značilnostmi mentorskega procesa ter kritično opozarjala na zasnovo pripravništva in strokovnega izpita učiteljev. V tem kontekstu je v naš prostor prinašala prva spoznanja o profesionalnem razvoju učiteljev. Skrb za ta razvoj pa je stalnica v vsem njenem profesionalnem delovanju. Med drugim poudarja, da je v vsakem prenavljanju izobraževanja in stremljenju h kakovosti ključno prisluhniti tudi »glasovom učiteljev«, njihovem razumevanju procesov, pomembnih za poučevanje, ter potrebam, problemom in oviram, ki jih doživljajo pri svojem delu. Te učiteljeve poglede odstira v delu iz leta 2005 »Učitelji v prenovi – njihova strokovna avtonomija in odgovornost« skupaj s soavtoricami Jano Kalin, Barbaro Šteh in Mileno Valenčič Zuljan. Recenzentka Cirila Peklaj med drugim opozarja, da je delo namenjeno vsem, ki se ukvarjajo s prenovo šolskega sistema,

torej tako snovalcem šolske politike kot učiteljem kot temeljnim nosilcem prenove in vsem tistim, ki se ukvarjajo z izobraževanjem učiteljev. Posebno dragoceni pa so tudi jubulantkini prispevki s področja akcijskega raziskovanja kot dejavnika spodbujanja učiteljevega razmišljanja in profesionalne rasti.

V svojih delih pogosto poudarja vprašanje kakovosti visokošolskega izobraževanja. Eno izmed njenih zgodnjih del tudi v evropskem merilu je »Prispevek k visokošolski didaktiki« iz leta 1978. Zanimalo jo je didaktično usposabljanje visokošolskih učiteljev, razvoj zaposlenih, izboljšanje kakovosti poučevanja in učenja s podporo profesionalnega razvoja visokošolskih učiteljev, pa tudi kakovost ocenjevanja v visokem izobraževanju in problemsko zasnovan študij. Sredi devetdesetih let se je veliko ukvarjala tudi s študentskim tutorstvom kot dejavnikom zagotavljanja kakovostnejšega študija. Leta 2005 pa je v soavtorstvu z Melito Puklek Levpušček izdala knjigo »Skupinsko delo za aktiven študij«, ki prinaša številne izzive za izvedbo študija, ki v središče postavlja učečega se študenta. Avtorici povezujeta teoretična spoznanja s konkretnimi primeri posameznih načinov skupinskega dela.

Napisala je tudi sodoben učbenik Psihologija učenja in pouka (izšel je leta 2000 in 2003), ki je dragocen študijski vir, hkrati pa predstavlja teoretično podporo vsem tistim učiteljem, ki so prizadevajo za sodobne pristope ter kakovostno učenje in poučevanje. Leta 2009 je v soavtorstvu z Leopoldino Plut Pregelj izdala delo »Moč učnega pogovora«, ki predstavlja nadgraditev dela »Kakršno vprašanje, takšen odgovor« izpred tridesetih let. Delo prinaša celostno predstavitev učne metode pogovora, njenih oblik, zgodovinskega razvoja učne metode, ustreznih strategij za vključevanje v pouk ali izobraževanje nasploh ter poudarja pogoje, potrebne za kakovostno in učinkovito uporabo te učne metode.

Pomembno področje delovanja jubilantke pa je tudi okoljska vzgoja – vzgoja za trajnostni razvoj. Ob tem je odpirala vprašanja vrednostnih vsebin v šoli, moralnega presojanja in vzgoje v javni šoli.

Raziskovalno in strokovno je jubilantka delovala tudi v mednarodnih projektih in združenjih. Med drugim je bila jugoslovanska predstavica v upravnem odboru OECD CERI (Center za pedagoško raziskovanje in inovacije), povabljeni ekspert UNESCA za področje visokošolske didaktike (1985–1992), nacionalni koordinator v mednarodnem raziskovalnem projektu OECD/CERI Okolje in šolske iniciative (1990–1994) in v projektu TEMPUS s področja visokošolske didaktike (1990–1991) itd. Aktivno se je udeležila številnih mednarodnih kongresov, na njih pa predstavljala aktualne izsledke raziskav.

Rezultate svojega raziskovalnega dela je vseskozi vključevala v svojo pedagoško prakso, predvsem tudi z uveljavljanjem aktivnih oblik in metod dela s študenti. S svojim pedagoškim delom je skoraj štirideset let sooblikovala poklicni razvoj pedagogov, andragogov in učiteljev vseh stopenj in vrst šol, vključno z višješolskimi in visokošolskimi. Bila je mentorica številnim magistrantom in doktorantom s področja pedagoških in psiholoških znanosti. Zavzemala se je tudi za interdisciplinarno zasnovano podiplomsko izobraževanje in bila mentorica ter somentorica mnogim specialnim didaktikom pri magistrskem in doktorskem študiju, v sodelovanju s profesorji različnih oddelkov Filozofske fakultete in drugih fakultet. Njeno delo v smeri posodabljanja izobraževanja učiteljev se je v obdobju 2004–2005 strnilo v

koordiniranju z evropskimi sredstvi financiranega projekta Partnerstvo fakultet in šol.

Njena pedagoška dejavnost vključuje tudi številne seminarje in delavnice za učitelje po vsej Sloveniji in v zamejstvu. Dala je pobudo za ustanovitev Centra za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete, saj se je zavedala, kako pomembno je, da ima institucija, ki pripravlja študente tudi na pedagoški poklic, strokovno službo za razvijanje tega dela izobraževanja in vseh tistih dejavnosti, ki prispevajo h kakovostnejšem oblikovanju učiteljev. V letih 1978–1985 ter 1996–2005 je bila tudi predstojnica Centra.

Njen posebni prispevek je viden v strokovnih in organizacijskih prizadevanjih za izboljšanje visokošolskega poučevanja na Univerzi v Ljubljani; tu že od leta 1975 vodi seminarje, delavnice in poletne šole iz visokošolske didaktike, vanje pa vključuje tudi mednarodno uveljavljene strokovnjake. Na osnovi njenega dolgoletnega prizadevanja je bilo leta 1996 ustanovljeno Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko, katerega predsednica je bila 10 let. Pri delu je vedno iskala poti, kako z novimi sodobnimi spoznanji pedagoške psihologije izboljšati kakovost učenja in poučevanja na vseh nivojih izobraževanja.

Profesorica ddr. Barica Marentič Požarnik je za svoje delo leta 1990 prejela nagrado Staneta Žagarja, najvišjo nagrado v Sloveniji na področju vzgoje in izobraževanja, prejela pa je tudi veliko nagrado Filozofske fakultete in bila imenovana za zaslužno profesorico ljubljanske Univerze.

Njena strokovna dejavnost je bila ves čas zelo razvejena, saj je delovala v številnih svetih, komisijah in organih na področju vzgoje in izobraževanja ter angažirano in kritično sodelovala v pobudah za šolsko reformo. Predvsem je potrebno poudariti, da je prof. ddr. Barica Marentič Požarnik v slovenski prostor vnesla številne plodne ideje, koncepte in pristope, katerih skupni imenovalec je bil težnja h kakovostnejši in bolj humani vzgoji in izobraževanju.

Vse zapisano predstavlja le nekatere poudarke iz znanstveno raziskovalnega in pedagoškega dela prof. ddr. Barice Marentič Požarnik v njenem bogatem, dinamičnem in ustvarjalnem življenju. Veliko svojega znanja, izkušenj in prodornega duha je delila z generacijami študentov in kolegov v iskrenem prizadevanju za dobro. Odprtost za sodelovanje z različnimi, podpora številnim na raziskovalni poti, skrbno mentorsko delo, skupno ustvarjanje in raziskovanje z mlajšimi so gotovo odlike, ki jih v akademskem svetu ne najdemo na vsakem koraku. V hvaležnosti za vse, kar smo prejeli in še prejemo od nje, želimo jubileantki še veliko ustvarjalnih let, ki bodo še naprej bogatila naše življenje.

*dr. Jana Kalin in
dr. Barbara Šteh*